

PEDAGOGIE **PROGRAMA - CADRU***

OBIECTIVE

Se urmărește ca, la sfârșitul activităților de curs și de seminar, studenții să fie capabili:

- Să utilizeze corect termenii și conceptele cu care operează pedagogia.
- Să-și formeze o viziune globală și relevantă asupra științelor contemporane ale educației.
- Să descopere specificitatea pedagogică (formativă) a proceselor de predare-învățare-evaluare și a condițiilor pentru succesul activității didactice..
- Să obțină imagini relevante asupra problematicii educației și a pedagogiei contemporane: noi finalități, tipuri de conținuturi, noi tipuri de educație, noi tehnologii și strategii didactice s.a
- Să înțeleagă importanța formării capacității de autoeducație continuă și autoevaluare realistă.
- Să asimileze principiile deontologiei activității didactice.
- Să fie inițiați în conceptualizări și explicații științifice ale problemelor pedagogice.
- Să-și exprime adevărată importanță la valorile specifice profesiei didactice, conștientizând importanța educației în dezvoltarea viabilă a societății.

TEMATICĂ ORIENTATIVĂ PENTRU ACTIVITĂȚILE DE CURS **MODULUL I (I.P. + T & M.C.)**

Introducere în pedagogie / Fundamentele pedagogiei (I.P.)

1. *Pedagogia și sistemul științelor educației. Preliminarii asupra educației*, ca obiect de studiu al pedagogiei. *Sistemul științelor educației*. Pedagogia – știință specifică și de sinteză a educației. Relația dintre pedagogie și alte științe. Caracterul teoretic-explicativ și normativ-aplicativ al pedagogiei. Științele educației - o nouă realitate epistemologică.
2. *Educația – obiectul de studiu specific al pedagogiei. Caracteristicile și structura educației*. Instrucție și educație. Caracterul istoric și dinamic al educației. Caracterul conștient și activ al procesului educațional. Orientarea prospectivă a educației. Național și universal în educație.
3. *Formele și conținuturile generale ale educației. Noile educații ca răspunsuri la sfidările lumii contemporane. Funcțiile educației în societatea contemporană*: cognitivă, de socializare, culturală - axiologică, economică. *Formele educației și interdependența dintre ele*: educația formală, educația nonformală, educația informală. Potențialul educativ al mediilor nonșcolare.
4. Educația permanentă și autoeducația *Educația permanentă* în contextul particularităților specifice societății contemporane. Factori care determină în mod obiectiv nevoia de educație permanentă. Impactul educației permanente asupra educației școlare: formarea și cultivarea unor capacități care să ofere șanse pentru instruirea cu mijloace proprii. *Autoeducația* - corolar al educației permanente. Capacități intelectuale și moral-volitive care asigură participarea efectivă la satisfacerea nevoii de educație permanentă
5. *Sistemul instituțional al educației*. Organizarea instituțională a educației. Exigențe sociale, politice, economice și culturale ale Reformei învățământului în România. Principii de organizare și funcționare a sistemului de învățământ; structura acestuia.

* Temele majore din *Programa cadru* sunt obligatorii 80%, urmând ca prin *Programa analitică* acestea să fie abordate într-o manieră personalizată de fiecare titular de curs, să fie aprofundate și / sau dezvoltate pe segmentul de 20 % .

Teoria și metodologia curriculumului (T & M.C.)

1. *Teoria curriculumului în contextul științelor educației. Conceptul de curriculum. Tipuri de curriculum.* Teoria și metodologia curriculumului în contextul științelor educației. Problematika teoriei curriculumului
2. *Componentele nodale ale curriculumului – finalități, conținuturi, timp de învățare.* Elementele pedagogice ale curriculumului (I). Finalitățile sistemului de educație și de învățământ: idealul educației, scopurile educației. Finalitățile procesului de învățământ – obiectivele educației și instruirii. Funcții, structură, criterii de clasificare. Conținuturile și timpul de învățare
3. *Fundamentele generale ale curriculumului:* istorice, filozofice, sociologice, antropologice, psihologice. Fundamentele curriculumului – sociale și epistemologice, filozofice și psihologice
4. *Selecția conținuturilor: sursele și criteriile de relevanță.*
5. *Obiectivarea conținuturilor în documentele școlare (Curriculumul național).* Planul, programa, manualul școlar. Proiectul curricular al școlii. CDȘ. Proiectarea curriculumului – 10 nivele de integrare a curriculumului, cele 4 zone de elaborare a curriculumului. Principalele caracteristici ale unui curriculum de calitate. Rolul profesorului în proiectarea și dezvoltarea de curriculum.
6. *Modalități de organizare a conținuturilor. Tendințe. Evaluarea curriculumului.* Tipuri de evaluare. Tehnici și instrumente de evaluare. Reguli în evaluarea didactică

TEMATICA SEMINARIILOR

1. Educația ca proces socio-cultural. Educația permanentă și autoeducația - februarie
2. Puterea și limitele educației. - martie
3. Delimitări conceptuale (curriculum, arie curriculară etc.) Tipurile de curriculum. Curriculum comun (*Core curriculum*). Curriculum oficial, formal, obligatoriu. Curriculum nonformal, opțional, facultativ. Curriculum explicit, curriculum ascuns. Curriculum latent. Importanța conceptului de *core curriculum* – martie
4. Valori fundamentale ale educației și politicile educaționale - martie
5. Cultura și implicațiile ei în educație. Tipuri de cultură - martie
6. Procesul învățării, tipuri de învățare. Învățământ diferențiat. Învățarea individualizată - aprilie
7. Abordări ale procesului învățării – Bruner, Gagne, Ausubel - aprilie
8. Finalitățile educației. Taxonomia și metodologia operaționalizării obiectivelor pedagogice. Aplicații – aprilie
9. Orientări actuale în determinarea, organizarea și realizarea conținuturilor școlare. Interdisciplinaritate și modularitate în organizarea conținuturilor învățământului - mai
10. Nivele de integrare a curriculumului (fragmentat, conenctat, înșirat, concentric, secvențial, împărțășit, corelat, integrat, scufundat, în rețea) - mai
11. Documentele curriculumului. Planul de învățământ, programele școlare, manualele școlare. Alte materiale curriculare pentru sprijinul elevilor și a profesorilor. Analiza documentelor curriculare (plan de învățământ, programe școlare, ghiduri metodologice, manuale, culegeri, ghiduri de evaluare etc.) - mai

MODULUL II (T & M.I. + T & M.E.)

Teoria și metodologia instruirii (T & M.I.)

- 1) *Teoria și metodologia instruirii în contextul științelor educației.* Problematika specifică teoriei și metodologiei instruirii
- 2) Definierea și analiza conceptului de proces de învățământ. Funcțiile și structura procesului de învățământ. Dimensiunile și caracteristicile procesului de învățământ.

- 3) Principiile procesului de învățământ
- 4) Organizarea procesului de învățământ. Modurile de organizare ale procesului de învățământ – învățământul frontal – pe grupe – individual. Forme de organizare a procesului de învățământ. Lecția – formă de bază a procesului de învățământ
- 5) Procesul de învățământ ca proces de *predare-învățare-evaluare*. Predarea, acțiune de comunicare didactică. Teoriile învățării, transformarea lor în modele de instruire eficientă. Stiluri de predare-învățare-evaluare
- 6) Obiectivele și conținuturile procesului de învățământ. Importanța taxonomiilor obiectivelor procesului de învățământ. Operaționalizarea obiectivelor procesului de învățământ
- 7) Metodologia procesului de învățământ. Definirea și analiza conceptelor de: metodă, procedeu (tehnică), mijloc didactic. Clasificarea și analiza metodelor didactice. Importanța strategiilor didactice
- 8) Proiectarea didactică. Definirea și analiza conceputului. Aplicarea sa la toate nivelurile procesului de învățământ. Modele de proiectare a activităților organizate la nivelul procesului de învățământ (lecției, orei de dirigenție etc.)

Teoria și metodologia evaluării (T & M.E.)

- 1) Teoria și metodologia evaluării în contextul științelor educației. Problematika teoriei și metodologiei evaluării
- 2) Evaluarea procesului de învățământ. Definirea conceptului. Funcțiile și structura acțiunii de evaluare a procesului de învățământ
- 3) Strategii de realizare a evaluării procesului de învățământ. Evaluarea: inițială, continuă, finală. Evaluarea: predictivă, formativă, sumativă. Importanța evaluării continue; rolul său în formarea elevului și a profesorului, în reglarea-autoreglarea permanentă a procesului de învățământ.
- 4) Metode și tehnici de evaluare a activităților organizate în cadrul procesului de învățământ. Metode tradiționale. Metode alternative. Optimizarea acțiunii de evaluare a rezultatelor școlare – factori perturbatori, erori în evaluare, modalități de depășire a acestora; perfecționarea conduitei didactice a profesorului în acțiunea de evaluare; formarea capacității de autoevaluare a elevilor.

TEMATICĂ SEMINARII

- Procesul de învățământ – definire, caracteristici, componente
- Abordările procesului de învățământ – sistemică, comunicațională, informațională, cibernetică, situații de instruire, câmp educațional (spațiu de instruire)
- Obiectivele procesului de învățământ – definire, funcții, organizarea pe niveluri, tipuri, operaționalizarea
- Principiile (didactice) procesului de învățământ – intuiției, participării conștiente și active a elevilor, legării teoriei de practică, învățământului sistematic și continuu, însușirii temeinice a cunoștințelor și deprinderilor, accesibilității și individualizării învățământului, asigurării conexiunii inverse
- Conținutul învățământului – definire, surse și criterii de selecție (actualizare, accesibilizare, esențializare, structurare)
- Metode și mijloace de învățământ – definire, funcții, metode activ-participative, metode de transmitere și însușire a cunoștințelor, de explorare și descoperire, metode bazate pe acțiune reală sau fictivă
- Strategia didactică

- Stiluri de activitate didactică
- Relații cadru didactic-elevi (de comunicare, de conducere și îndrumare, influențare, socio-afective)
- Organizarea procesului de învățământ pe clase și lecții, tipuri și variante de lecții
- Alte moduri de organizare și desfășurare a activității instructiv-educative
- Proiectarea – cerințe, conținut, etape
- Evaluarea – funcții, operații, tipuri de rezultate, metode de verificare, educarea capacității de autoevaluare
- Succes, reușită, eșec școlar
- Profilul cadrului didactic

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

(reperce avute în vedere: a) bibliografia generală inclusă în programele oficiale de formare continuă (pentru *definitivat*), valabile din anul 2000; b) literatura pedagogică importantă propusă pentru anumite teme și cea publicată în anul 2000 și după anul 2000; c) cursurile de pedagogie publicate de cadre didactice din cadrul Universității *Spiru Haret* (în perioada 1996 până în prezent)

a)

- *Legea Învățământului*, nr.84 / 1995, modificată și completată, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.606, 10 decembrie 1999
- *Legea privind statutul personalului didactic*, nr.128 / 1997, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.158
- Ministerul Educației Naționale, *Curriculum Național. Planuri-cadru de învățământ pentru învățământul preuniversitar*, București, Editura Corint, 1999
- Cerghit, I; Vlăsceanu, L., (coordon.), *Curs de pedagogie*, București, Tipografia Universității București, 1988
- Cristea, S., *Dicționar de termeni pedagogici*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1998
- Cucuș C. (coordonator), *Psihopedagogie pentru examenul de definitivare și grade didactice*, Iași Editura Polirom, 1998
- Ionescu, M.; Radu, I. (coord.), *Didactica modernă*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995
- Jinga, I.; Istrate, E. (coord.), *Manual de pedagogie*, București, Editura ALL, 1998
- Neacșu, I., *Instruire și învățare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1999
- Neculau, A.; Cozma, T. (coord.), *Psihopedagogie pentru examenul de definitivat și gradul II*, Iași, Editura *Spiru Haret*, 1994

b)

- Ausubel, D., Robinson, R., *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică*, București Editura Didactică și Pedagogică, 1981
- Bruner, J.S., *Spre o teorie a instruirii*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970
- Cerghit, I., *Metode de învățământ*, ediția a III-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1997
- Cerghit, I., Neacșu, I., Negreț-Dobridor, I., Pânișoară, I.O., *Prelegeri pedagogice*, Iași, Editura Polirom, 2002

- Chiș, V., *Activitatea profesorului între curriculum și evaluare*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2001
- Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2002
- De Landsheere, V., *De Landsheere, V., Definierea obiectivelor educației*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1979
- Dewey, J., *Fundamente pentru o știință a educației*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1992
- D'Hainaut, L., (coord.), *Programe de învățământ și educația permanentă*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981
- Ionescu, M., Radu, I., *Didactica modernă*, ediția a II-a revizuită, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001
- Iucu, R.B., *Instruirea școlară. Perspective teoretice și aplicative*, Iași, Polirom, 2001
- Jinga, I., Negreț, I., *Învățarea eficientă*, București, Editura Aldin, 1999
- Neacșu, I., Stoica, A. (coord.), *Ghid general de evaluare și examinare*, București, Editura Aramis, 1996
- Nicola, Ioan, *Tratat de pedagogie școlară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1996
- Păun, Emil, *Sociopedagogie școlară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982
- Păun, Emil, *Școala – abordare sociopedagogică*, Iași, Editura Polirom, 1999
- Planchard, E., *Pedagogie școlară contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1992
- Potolea, D., *Scopuri și obiective ale procesului didactic*, în Radu, I.T., (coord.), *Sinteze pe teme de didactică modernă*, București, Culegere metodică editată de Tribuna Școlii, 1996
- Potolea, D., *Profesorul și strategiile conducerii învățării*, în Jinga, I., Vlăsceanu, L., (coord.), *Structuri, strategii și performanțe în învățământ*, București, Editura Academiei, 1981
- Radu, I.T., *Evaluarea în procesul didactic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 2000
- Schaub, H., Zenke, K.G., *Dicționar de pedagogie*, Iași, Editura Polirom, 2000
- Surdu, E., *Prelegeri de pedagogie generală. O viziune sociopedagogică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 1995
- Toma, Steliana, *Profesorul, factor de decizie*, Editura Tehnică, 1994
- Ungureanu, D., *Educație și curriculum*, Timișoara, Editura Eurostampa, 1999
- Văideanu, G., *Educația la frontiera dintre milenii*, Editura Politică, București, 1988
- Văideanu, G., *UNESCO – 50 – EDUCAȚIE*, Editura Didactică și Pedagogică, RA., București, 1996

c)

- Oprescu, N., *Pedagogie*, București, Editura Fundației România de Mâine, 1995 – vezi și celelalte 2 volume, cu titlul exact
- Șerdean, I., *Pedagogie. Compendiu*, București, Editura Fundației România de Mâine, 2002
- Cristea, G.C., *Pedagogie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, RA., 2002

Partea I

INTRODUCERE ÎN PEDAGOGIE

Obiective:

După ce vor studia această unitate de învățare, studenții vor fi capabili:

- Să contureze o imagine globală și relevantă asupra problematicii educației și pedagogiei contemporane.
 - să definească și să folosească adecvat termenii și conceptele cu care operează pedagogia;
 - să analizeze relația între educație, personalitate și societate;
 - să identifice caracteristicile "problematicii lumii contemporane";
 - să propună modalități de articulare și integrare a tipurilor existente de educație;
 - să propună soluții pentru integrarea noilor conținuturi în cadrul disciplinelor de studiu tradiționale;
 - să analizeze conceptul de educație permanentă și sistemul instituțional întemeiat pe acest principiu;
 - să argumenteze semnificația celor patru axe ale educației viitoare pentru dezvoltarea individului și a societății.

UNITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

1. *Pedagogia și sistemul științelor educației.*
2. *Educația – obiectul de studiu specific al pedagogiei. Caracteristicile și structura educației.*
3. *Formele și conținuturile generale ale educației. Noile educații ca răspunsuri la sfidările lumii contemporane.*
4. *Educația permanentă și autoeducația*
5. *Sistemul instituțional al educației; tendințe.*

Unitatea de învățare 1

Pedagogia și sistemul științelor pedagogice

Cuvinte cheie: *educație, pedagogie, științele educației, intradisciplinar, interdisciplinar.*

Educația reprezintă unul dintre domeniile de cunoaștere cu mari implicații în vastul proces al dezvoltării umane și sociale. Complexitatea sa este dată de abordările multiple care trebuie avute în vedere: perspectiva adultului pe care o conține idealul educațional, perspectiva subiectului aflat sub influență educațională (nevoi și particularități), perspectiva cadrului educațional, aspecte instituționale sau neinstituționale, aspecte statice (constante, valori) și dinamice ale procesului. Astfel, *educația se conturează ca fapt pluridimensional, aflat sub*

incidența abordărilor din domenii conexe: filosofie, sociologie, psihologie, biologie, antropologie, economie, politologie, igienă etc.

Specificul discursului pedagogic asupra educației constă în perspectiva axiologic-normativă: rolul major al pedagogiei nu este da a descrie fenomenul educațional, de a observa ceea ce se petrece, ci insistă pe ceea ce este bine și trebuie să fie în perspectivă (C.Cucoș).

Statutul pedagogiei ca domeniu de reflecție asupra fenomenului educațional a făcut vreme îndelungată obiectul unor dezbateri aprinse, situate în jurul bine-cunoscutei interogații: *Este pedagogia știință, tehnică sau artă?* Astăzi majoritatea specialiștilor afirmă că, deși pedagogia se înfățișează ca o tehnică și chiar ca o artă (în cazul celor mai talentați dintre educatori) atunci când ne referim la dimensiunea sa practic-aplicativă, ea a atins maturitatea epistemică a unei științe de sine stătătoare, îndeplinind toate rigorile: are ca obiect de studiu fenomenul educativ și toate datele empirice și teoretice despre acest proces; dispune de metode specifice sau adaptate de investigare și explicare a proceselor educative; aspiră la sistematizarea și raționalizarea domeniului educațional prin determinarea de norme și legi (principiile pedagogice) și prin constituirea unui corpus unitar de concepte și teorii.

Astfel, pedagogia apare ca *știință pozitivă* care are în vedere realul concret, fenomenele observabile și cauzele explicabile. În același timp, pedagogia intră în sfera domeniului *filosofic* prin reflexiile asupra valorii și prin prezența finalităților educaționale (C.Cucoș).

Complexitatea domeniului cercetat și incapacitatea abordărilor tradiționale de a răspunde unor probleme noi legate de fenomenul educațional au condus la crearea unor ansambluri ideatice interdisciplinare – științele educației. Fenomenul, foarte frecvent în științele sociale ("interpenetrarea disciplinelor"- Mattei Dogan, Robert Pahre), constă în crearea, la granița disciplinelor, a așa-numitelor câmpuri hibride, cele mai profitabile din punctul de vedere al inovației științifice.

Sistemul științelor educației include, alături de disciplinele pedagogice - "nucleul tare al științelor educației"- filosofia educației, psihologia educației, sociologia educației, statistică educațională, igienă școlară, economia educației, biopedagogie, ergonomia educației, etnopedagogie etc.

Pedagogia reprezintă știința de sinteză a educației, iar procesul dezvoltării sale interne a condus la constituirea *disciplinelor pedagogice* sau a ramurilor pedagogiei. Acestea pot fi grupate în trei categorii:

1. După nivelul de instituționalizare al educației: pedagogia preșcolară, pedagogia școlară, pedagogia profesională, pedagogia militară, pedagogia religioasă, pedagogia învățământului superior, pedagogia adulților, defectologia sau psihopedagogia specială etc.
2. după gradul de studiere a unor laturi, sarcini sau forme ale educației: didacticile (metodicile), teoria educației, teoria instruirii, teoria evaluării etc.
3. discipline care evidențiază abordări diferite ale problematicii educaționale: istoria pedagogiei, pedagogia comparată, pedagogia experimentală, prospectiva educației.

Unitatea de învățare 2

Educația – obiectul de studiu specific al pedagogiei.

Caracteristicile și structura educației.

Cuvinte cheie: *educație, dezvoltare, socializare, caracter socio-istoric, național, universal, prospectiv.*

Semnificația conceptului de educație

Sensuri ale termenului în limbajul comun:

- împotrivire față de incultură
- acțiune de comunicare organizată și controlată, care urmărește dezvoltarea experienței practice sau sociale a indivizilor
- exemplu social necesar pentru îmbunătățirea calității vieții
- investiție socială din perspectiva nevoilor sociale și, mai ales, din perspectiva cerințelor pieței muncii

Din punct de vedere istoric, conceptul de educație a evoluat de la înțelegerea ei ca acțiune sau fenomen care redă omului esența cea mai profundă (această semnificație a fost dominantă în antichitate, în Creștinism și în Renaștere) la înțelegerea educației ca și experiență. Momentul, care a marcat trecerea de la un sens la altul s-a datorat lui J.J.Rousseau, prin diferențierea explicită a naturii umane de natură, în general, și a diferențierii existente între om și adult. Din perspectiva lui Rousseau, educația este un proces natural care vizează numai natura umană. Educația este viața însăși a copilului, existența lui.

Ulterior s-au conturat trei puncte de vedere majore în înțelegerea educației:

1. Un prim punct de vedere este cel biologizant care ia ca sistem de referință, pentru înțelegerea educației, realitatea biologică (vezi studiile de genetică și studiile asupra eredității umane): educația este determinată genetic.
2. Din perspectivă psihologizantă educația este o realitate psihologică, individualistă. În consecință, natura educației și finalitățile ei sunt implicite și vizează dezvoltarea capacităților psihice până la limita maximă. Scopul educației este de a orienta, de a stimula dezvoltarea.
3. Al treilea punct de vedere este cel sociologizant conform căruia educația este un fenomen social. Prin urmare, educația este determinată din exterior și este, prin excelență, un proces de socializare care vizează transformarea ființei biologice în ființă socială.

Concluzie: *Educația este un fapt pluridimensional biopsihosocial.*

Trăsăturile definitorii ale educației ca fenomen social și individual sunt următoarele(cf. C.

Cucoș):

- Educația este un demers aplicabil exclusiv ființei umane (pentru că presupune existența conștiinței).
- Educația este deliberată, însă este mai mult o propunere, o intenție și nu o certitudine. Acțiunile întâmplătoare nu pot avea influență automată, ci sunt mediate, exploatate și integrate într-un complex de mesaje educaționale.
- În măsura în care influențele sunt asumate de instituții, acțiunile educaționale permit organizare, structurare și chiar planificare din perspectiva sarcinilor și a timpului.
- Educația se realizează din perspectiva unui ideal de persoană, ideal acordat la reperele culturale și istorice, naționale și internaționale, precum și la determinante psihologice, care țin de psihologia vârstelor sau de caracteristicile unei generații.
- Educația nu este o etapă limitată la o anumită vârstă. Ea este un proces continuu și permanent care se întinde pe tot parcursul vieții unui individ.

În literatura de specialitate se identifică următoarele *perspective posibile asupra educației* (I. Cerghit):

- a) **Educația ca proces** – este acțiunea de transformare în sens pozitiv și pe termen lung a ființei umane.

- b) **Educația ca acțiune de conducere** – este dirijarea evoluției individului spre stadiul de persoană adultă, formată, autonomă și responsabilă.
- c) **Educația ca acțiune socială** – este activitatea planificată care se desfășoară pe baza unui proiect social și care comportă un model de personalitate.
- d) **Educația ca interrelație umană** – este procesul de comunicare care necesită efortul comun și conștient între cei implicați, dintre care unul este educator și altul educat.
- e) **Educație ca ansamblu de influențe** – include acțiuni deliberate ori nu, explicite sau implicite care într-un fel sau altul determină devenirea unui individ.

Determinantele și caracteristicile educației

- **Caracterul socio-istoric** al educației rezultă din interdependența existentă între educație și social. Educația se supune legilor de dezvoltare a socialului, dar nu este o prelungire a sistemului social, ci o componentă cu un conținut și o structură internă care se diferențiază de alte fenomene sociale. Educația este o acțiune socială care mijlocește relația dintre individ și societate, favorizând dezvoltarea omului prin intermediul socialului și invers. În ce privește istoricitatea ei, sistemele de educație se schimbă în funcție de tipurile de societate: educația a căpătat forme de realizare diferite și finalități diferite în raport cu momentele istorice.
- **Caracterul național** al educației Din punct de vedere formal, educația se realizează în structuri naționale. Limba produce structuri mentale care determină dimensiunea etnică și națională a oricărei influențe bazate pe comunicare. Caracterul național al educației se situează la interferența conceptului de cultură cu cel de educație.
- **Caracterul universal** al educației. Din punct de vedere universal, educația prezintă caracteristici de continuitate pe tot parcursul evoluției societății umane. Ea este cosubstanțială cu societatea, determinându-i progresul. Din punct de vedere internațional, acest caracter al educației se realizează prin studiul limbilor străine, a literaturii universale, a istoriei universale, a geografiei, prin structură, obiective și conținut. Prin conținut, obiective și prin structura sa, educația trebuie să răspundă realităților internaționale.
- **Caracterul prospectiv** al educației presupune faptul că educația ocupă un loc central în posibilitatea de anticipare a viitorului. Orice evoluție socială și economică viitoare depinde de progresele și de resursele intelectuale și umane ale societății. Educația își propune să creeze oameni pentru societăți care nu există încă. Prin urmare, ea se raportează la cerințele viitoare ale societății. Acest fapt presupune o schimbare de paradigmă în educație prin înțelegerea acestui fenomen social ca fiind capabil să creeze indivizi adaptabili, responsabili, capabili de raționamente anticipative și de învățare inovatoare.

Unitatea de învățare 3

Formele și conținuturile generale ale educației.

Noile educații ca răspunsuri la sfidările lumii contemporane

Cuvinte cheie: *educație formală, educație nonformală (parașcolară, perișcolară) educație informală (incidentală), educație integrală, problematica lumii contemporane, noile educații.*

În paralel cu evoluția conceptualizării educației, au apărut termeni noi legați de *diversificarea surselor educației.*

Termenul cel mai obișnuit și care s-a suprapus multă vreme peste sensul educației este cel de *educație formală* sau școlară. Semnificația corectă este cea de educație intenționată, organizată, sistematică și evaluată, încredințată unor educatori cu o pregătire specială și în instituții specializate (grădinițe, școală, universitate). Aceasta este principala formă de educație în prezent.

Educația nonformală este educația de tip instituțional, dar nonșcolar, desfășurată în locuri care nu au în mod special o misiune educațională proprie (în cluburi, asociații, comunități, spectacole etc.). Acesta implică mai multe tipuri de acțiuni: acțiuni extrașcolare realizate sub îndrumarea profesorilor; acțiuni care vizează educația adulților. (acțiunile parașcolare sau acțiuni de reciclare, de reorientare profesională); acțiuni care se realizează în mediul socio-cultural ca mijloace de divertisment sau de odihnă activă (acțiuni peri-școlare sau școala paralelă). Această formă de educație se află în raport de complementaritate cu educația formală, tendința generală a instituțiilor școlare fiind de extindere a competențelor dincolo de zidurile lor și de asumare a unui rol activ în comunitate. Caracteristicile care conferă un pronunțat caracter formativ acestor activități sunt marea varietate și flexibilitate, caracterul opțional sau facultativ, diferențierea conținuturilor și a modalităților de lucru în funcție de interesele și capacitățile persoanelor.

Educație informală sau incidentală este acea educație cu caracter spontan și nesistematic (programe TV, concerte, diverse situații cotidiene), care se realizează prin contactele directe ale individului cu mediul social, de cele mai multe ori aceste influențe fiind hotărâtoare în evoluția individului. Această formă precede și depășește ca durată și experiență educația formală și ar trebui să constituie substanța și temeiul educației. Cele mai semnificative mesaje informale sunt transmise prin mass-media.

Însă impactul acestor experiențe educaționale, indiferent de sursă, nu poate fi total dacă nu se asigură *continuitatea și întărirea lor reciprocă*. În realitate însă, aceste educații rămân "paralele", fapt care întreține și accentuează ruptura dintre școală și realitatea psihosocială. Experiențele nonformale și informal ale școlărilor, în continuă expansiune datorită evoluției tehnico-științifice și exploziei informaționale, nu mai pot fi ignorate de școală. Pe de altă parte, realizarea acestei integrări, fiind un proces extrem de complex, presupune adoptarea unei noi optici în formarea cadrelor didactice și în practica școlară (T.Coțma).

Tot ca o reacție la complexitatea societății contemporane se pune problema dacă educația integrală sau totală a personalității umane rămâne o finalitate pertinentă a școlii. Răspunsul este pozitiv, cu observația că școala contemporană are menirea de a pune bazele autoînvățării continue, în orice medii educogene și la orice vârstă. Prin urmare, *componentele clasice ale educației integrale* – educația intelectuală, educația tehnologică, educația morală, educația estetică, educația sportivă și igienică și educația religioasă – constituie fundamentul unei dezvoltări armonioase a ființei umane.

Pe de altă parte, odată cu definirea *problematicii lumii contemporane (P.L.C.)*, caracterizate prin globalitate, universalitate, complexitate și caracter prioritar (explozia demografică, degradarea mediului, conflictele naționale, interetnice, problema înarmării ș.a.m.d.), sistemele educaționale și-au construit, ca modalități proprii de răspuns, „noile educații” sau noile tipuri de conținuturi conform programelor UNESCO, acestea sunt:

- educația relativă la mediu,
- educația pentru pace și cooperare,
- educația pentru participare și democrație,
- educația demografică,
- educația pentru schimbare și dezvoltare,
- educația pentru comunicare și mass-media,
- educația nutrițională,
- educația economică și casnică modernă,
- educația pentru timpul liber,
- educația interculturală,

- educația privind drepturile fundamentale ale omului ș.a.m.d.

Modalitățile practice prin care aceste noi educații ar putea fi implementate în diverse programele educaționale naționale sunt: introducerea lor ca discipline distincte (această formă poate conduce la supraîncărcarea programelor școlare); crearea de module specifice tematicii noilor educații cu abordare interdisciplinară, dar în cadrul disciplinelor tradiționale; infuzarea și introducerea de mesaje ce țin de aceste noi conținuturi în cadrul disciplinelor clasice (cea mai frecventă, eficientă, dar greu de realizat).

Unitatea de învățare 4

Educația permanentă și autoeducația

Cuvinte cheie: *educație permanentă, societate educațională, autoeducație, învățare continuă.*

Educația permanentă reprezintă un *principiu organizatoric și filozofic* care presupune că educația este un continuum existențial ce poate avea la bază un sistem complex de mijloace care trebuie să răspundă nevoilor și aspirațiilor de ordin educațional și cultural ale fiecărui individ.

Condițiile care au impus acest principiu în practica educațională sunt: evoluția științifică și tehnologică care a dus la explozia cunoașterii concomitent cu fenomenul de perisabilitate rapidă a cunoștințelor; noile mutații din viața economică, socială, politică și culturală care au dus la schimbarea statutului economico-social al oamenilor, ceea ce presupune eforturi permanente de adaptare la schimbări și de integrare socială; schimbările petrecute în structura demografică care indică o creștere a numărului oamenilor în vârstă comparativ cu ponderea pe care o dețin tinerii.

Caracteristicile educației permanente:

- Educația nu se termină odată cu finalizarea studiilor ci acoperă întreaga existență a individului;
- Educația nu înseamnă exclusiv educația adulților, ea unifică toate componentele și etapele educației: educația preșcolară, educația primară, educația secundară, educația liceală, educația universitară, educația postuniversitară;
- Educația include modalitățile formale dar și pe cele nonformale: învățarea planificată, învățarea accidentală (spontană);
- Comunitatea, grupurile sociale, întregul mediu dețin un rol important în educarea individului;
- Școala va avea rolul de a integra și de a coordona toate celelalte influențe educaționale;
- Împotriva caracterului elitist al educației, educația permanentă se afirmă cu un caracter universal și democratic;
- Principalele funcții ale educației permanente: integrare și adaptare reciprocă a individului și a societății;
- Scopul final al educației este să sporească calitatea vieții.

Trecerea de la paradigma educației centrată pe școală la paradigma educației permanente s-a realizat pe lansării unei noi perspective sociale, și anume "*societatea educativă*" ("learning society", Torsten Husen, 1974), definită prin următoarele trăsături: învățare continuă, responsabilitate față de propria evoluție socială și profesională, evaluare centrată mai mult pe confirmarea progreselor decât pe constatarea eșecurilor, participare civică și muncă în echipă, parteneriat social.

Autoeducația (educație prin sine însuși) reprezintă o componentă a educației permanente, ea asigurându-i continuarea și finalizarea. Aceasta se bazează pe capacitatea și nevoia individului

de a se defini ca subiect și obiect al propriei formări. Saltul spre autoeducație se realizează în adolescență, odată cu tendința tânărului de emancipare și de afirmare a propriei personalități.

Patru axe pentru educația viitoare. Pornind de la înțelegerea educației ca tot, ca experiență globală – în plan cognitiv, practic, personal și social – Raportul UNESCO pentru secolul XXI elaborat de Comisia Internațională pentru Educație, a avansat direcțiile de dezvoltare a educației:

- *A învăța să cunoști*, care presupune însușirea instrumentelor intelectuale, cu accent pe trăirea valorilor și aplicarea informației.
- *A învăța să faci*, axă ce pune problema formării profesionale, adică a competențelor personale și specifice activității profesionale.
- *A învăța să trăiești împreună cu alții*, ceea ce presupune învățarea nonviolenței, a cooperării, a dialogului și a empatiei.
- *A învăța să fii*, a se determina pe sine, a fi capabil de autonomie și spirit critic.

Unitatea de învățare 5

Sistemul instituțional al educației; tendințe

Cuvinte cheie: *educație inițială, educație de bază, educația adulților, educație difuză, socializare secundară, formare profesională continuă (specializare, aprofundare, reciclare, recalificare, perfecționare), învățământ deschis la distanță.*

Educația permanentă este mai mult decât o paradigmă sau normă pedagogică, ea presupune existența unui sistem social concret care să includă ansamblul experiențelor de învățare oferite de către societate individului. Acest sistem are trei componente majore:

1. *Educația inițială* se referă pentru majoritatea populației la educația de bază și cuprinde învățământul preșcolar și învățământul general obligatoriu; include oferta de educație pe care majoritatea statelor sunt obligate să o ofere, de obicei înainte de vârsta adulte, tuturor cetățenilor, fără nici un fel de discriminare.
2. *Educația adulților* cuprinde totalitatea proceselor de educație care continuă sau înlocuiesc educația inițială. Această extindere a educației mult timp după perioada școlarității obligatorii se face pentru a compensa o educație inițială insuficientă, pentru completarea cunoștințelor generale sau pentru formarea profesională continuă.
3. *Educația difuză* se referă la totalitatea mediilor culturale și sociale care au valențe educaționale intrinseci: comunitatea, mass-media, armata, biserica.

Sistemul instituțional al educației permanente include: învățământul instituționalizat și organizații de cultură, mass-media și alte forme instituționalizate care desfășoară activități educative cum sunt asociațiile profesionale, academiile, societățile științifice etc.

Sistemul de învățământ reprezintă prin conținut, cuprindere și organizare un subsistem în cadrul educației permanente, având ca principal scop formarea inițială și perfecționarea pregătirii copiilor, tinerilor și adulților.

În România, sistemul de învățământ și structura sa pe nivele, cicluri și forme de organizare este definită în cadrul legii învățământului.

Funcțiile tradiționale ale sistemului instituțional-educativ:

1. Formarea competențelor de bază.
2. Socializarea.
3. Pregătirea pentru viața activă.
4. Selecție școlară prin examenele de capacitate și bacalaureat și selecție profesională în cazul școlilor vocaționale.
5. De dezvoltare socială și culturală.

Observatie: Aceste funcții tradiționale sunt puse în discuție în contextul evoluțiilor actuale:

- Trunchiul competențelor de bază nu mai poate fi garantat pe durata întregii vieți, aceste competențe se depreciază rapid datorită dezvoltării cunoașterii tehnice, evoluției socio-politice, etc.
- Socializarea realizată exclusiv prin educația formală are efecte limitate; astăzi se vorbește despre "socializarea secundară" realizată în interacțiunea școlară și universitară cu celelalte medii educative.
- Formarea profesională inițială se află într-un decalaj continuu față de piața muncii.
- Selecția socială bazată exclusiv pe rezultatele academice este insuficientă; s-a constatat că viața activă presupune o serie de competențe pe care testele de evaluare folosite în școli și universități nu le includ.

În funcție de aceste evoluții, funcțiile educației instituționalizate se modifică în sensul aplicării principiului educației permanente. În consecință:

- Competențele de bază se formează nu numai prin educația inițială (învățământul preșcolar și școala primară) dar și ulterior, prin activități de actualizare, de compensare sau educație de bază pentru adulți.
- Motivația învățării continue a devenit mai importantă decât simpla prezență la cursuri sau alte tipuri de activități educaționale; accentul se pune acum nu pe acumularea de cunoștințe, ci în special pe învățarea direcționată și autodirecționată.
- Sistemul de educație formală se prezintă ca o piramidă în care selecția la intrare este discriminatorie; în aceste condiții, selecția trebuie să includă nu numai criteriile interne, proprii instituției de învățământ, ci acestea trebuie combinate cu criteriile externe care țin de nevoile vieții active. În România, învățământul nu răspunde nevoilor sociale, ci doar nevoilor interne de supraviețuire a sistemului.
- Învățarea prin experiență directă este mult mai importantă și mult mai relevantă decât învățarea clasică. Dimensiunea socială a învățării trebuie asumată de către instituțiile educaționale, pe de o parte prin stagii de practică și studiul științelor aplicate, iar pe de altă parte, prin activități directe de cercetare, producție, inovație etc.
- Compartimentarea tradițională în departamente, facultăți, secții sau catedre monodisciplinare tinde să lase loc abordărilor interdisciplinare, iar accentul nu mai este pus pe identitatea epistemologică a unui domeniu, ci pe capacitatea de a rezolva probleme reale.
- Instituția educațională devine instituție de interes public (educația reprezintă un serviciu public), iar societatea civilă are dreptul de a controla și de a participa la decizii privind oferta educațională și resursele pe care ea le implică.

Soluțiile concrete pe care diferite state le-au adoptat pentru compensarea crizei forței de muncă și nerecunoașterea valorii formării profesionale:

- prelungirea perioadei de școlaritate obligatorie de la 8 la 10 sau chiar 12 ani, pe considerentul că este mai ieftin să menții un individ în sistemul educației formale decât să i se plătească ajutor de șomaj (situația Japoniei);
- diversificarea educației adulților, îndeosebi prin asocierea ofertei de educație informală și nonformală;
- intensificarea formării profesionale continue: specializare, aprofundare, recalificare, perfecționare, în special în forma învățământului deschis la distanță.
-

TEMATICA ACTIVITĂȚILOR DE SEMINAR, LUCRĂRILOR PRACTICE-APLICATIVE ȘI A EVALUĂRII

Teme de lucru 1

1. Care este specificul poziționării pedagogiei față de fenomenul educațional?
2. Argumentați în ce constă complexitatea pedagogiei ca știință contemporană.
3. Care dintre disciplinele din sistemul științelor educației credeți că ar trebui incluse în programul de formare inițială a cadrelor didactice? Argumentați răspunsul.

Teme de lucru 2

1. De ce se afirmă că educația este o realitate biopsihosocială?
2. Ce relație există între educație și societate în ansamblul ei?
3. Care considerați că ar trebui să fie raportul între dimensiunea națională și internațională în sistemele educative contemporane?
4. Cum vedeți aportul educației în viitorul unei societăți?

Teme de lucru 3

1. În ce fel de mediu educațional se constituie familia – formal, nonformal sau informal? Argumentați.
2. Identificați caracteristicile educației formale în România.
3. Cum ați putea utiliza, în cadrul disciplinei dvs., experiențele informale ale elevilor?
4. Argumentați relevanța fiecăreia dintre componentele tradiționale ale educației integrale pentru dezvoltarea armonioasă a personalității umane.
5. Care dintre noile educații credeți că ar avea prioritate în integrarea lor în învățământul românesc? De ce?
6. Ce ar trebui să învețe tinerii în domeniul educației pentru viața de familie? Considerați că dvs. aveți o pregătire satisfăcătoare în acest domeniu?

Teme de lucru 4

1. Care sunt caracteristicile educației într-o "societate educativă"?
2. Este ființa umană capabilă de educație permanentă? Argumentați.
3. Cum i-ați putea ajuta pe elevii dvs. să devină capabili de autoeducație?
4. Argumentați de ce fiecare dintre cele patru axe ale educației este importantă pentru individ și pentru viitorul unei societăți.

Teme de lucru 5

1. Cum vedeți rolul școlii într-un sistem educațional realizat pe principiul educației permanente?
2. Care ar trebui să fie funcțiile instituțiilor educaționale?
3. În ce măsură sistemul educațional românesc satisface cerințele educației permanente? Argumentați.

BIBLIOGRAFIE OBLIGATORIE

1. Cerghit Ioan, Neacșu Ioan (coord.), 2001., *Prelegeri pedagogice*, Ed.Polirom, Iași
2. Cucuș Constantin, 2002, *Pedagogie* (Ediția a II-a revăzută și adăugită), Ed.Polirom, Iași
3. Șerdean Ioan, 2002, *Pedagogie. Compendiu*, Ed.Fundației România de Măine, București

BIBLIOGRAFIE SUPLIMENTARĂ:

1. Cristea Sorin, 2002, *Dicționar de pedagogie*, Ed. Litera Internațional, Chișinău
2. Cucuș Constantin (coord.), 1998, *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice*, Ed.Polirom, Iași
3. Garrido Garcia, Jose Luis, 1995, *Fundamente ale educației comparate*, Ed. Didactică și Pedagogică, București
4. Hannuon Hubert, 1977, *Ivan Illich sau școala fără societate*, Ed. Didactică și Pedagogică, București
5. Dave R.H., (coord.), 1991, *Fundamentele educației permanente*, E.D.P., București